

Mottagare: Justitiedepartementet

Kulturrådets yttrande över promemorian Ändrade ersättningsregler för användning av musik, Ju2024/02104

Ju2024/02104

2024-12-10

KUR 2024/9433

Kulturrådet

Box 27215, 102 53 Stockholm

<mailto:kulturradet@kulturradet.se>

1. Sammanfattning

Kulturrådet bedömer att föreslagna ändrade ersättningsregler framför allt kommer att få negativa effekter för svenska rättighetshavare (producenter och utövande konstnärer) i form av kraftigt minskade intäkter. Särskilt små och oberoende svenska producenter och konstnärer kommer att drabbas, vilka är de typer av aktörer som oftast kan ha en kulturpolitisk bäring och relevans.

Ändringen kommer att få negativa konsekvenser för Kulturrådets möjligheter att genomföra sitt uppdrag att verka för de nationella kulturpolitiska målen.

Kulturrådet förordar att regeringen prioriterar att fortsatt verka för en ny harmoniserad EU-lagstiftning och samtidigt genomför en konsekvensanalys avseende ändringens långsiktiga påverkan för svenska producenter och utövande konstnärer.

Kulturrådet föreslår därutöver att regeringen omgående överväger direkta åtgärder som kan mildra de negativa konsekvenserna, och ställer sig positiva till att delta i en dialog kring sådana eventuella åtgärders kulturpolitiska träffsäkerhet.

2. Kulturrådets synpunkter på förslagen i promemorian

2.1. Om Kulturrådets uppdrag och kulturpolitik

I förordning (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd framgår att myndigheten har till uppgift att, med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen, verka för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa

upp statliga bidrag och genom andra främjande åtgärder. Kulturrådet ska särskilt verka för konstnärligt och kulturpolitiskt värdefull utveckling inom verksamheter som rör bland annat musik.

De nationella kulturpolitiska målen som beslutades i riksdagen 2009 säger att:

- Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund.
- Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.
- Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

Dessa tre mål kan kategoriseras som självständighetsmålet, deltagandemålet och samhällsmålet. En förutsättning för att Kulturrådet ska kunna arbeta för samtliga dessa tre kulturpolitiska mål, liksom nämnda skrivelser i myndighetsinstruktionen, är att det finns goda villkor att verka professionellt som konstnär. En sådan förutsättning handlar om hur konstnärer kan få sina verk skyddade enligt lag och ersättas i de fall verken används.

Enligt 3 § i förordning (2012:516) om statsbidrag till det fria kulturlivet inom teater-, dans- och musikområdet får bidrag bland annat lämnas till fonogramproducenter verksamma i Sverige, vilket Kulturrådet i dagsläget gör till en stor mängd företag för enskilda musikutgivningar.

2.2. Konsekvenser för bransch och användare

Vad gäller hur producenter (skivbolag) och utövande konstnärer (musiker) ersätts vid offentligt framförande av ljudupptagningar i olika länder har principen om ömsesidighet mellan länder sedan lång tid tillbaka gällt i Sverige, med stöd i Romkonventionen och WPPT. Den nya föreslagna lagen, som är en anpassning till den s.k. EU-domen RAAP från 2020, innebär sannolikt att den ersättning som betalas från svenska företag via upphovsrättsorganisationerna Svenska artisters och musikernas intresseorganisation (SAMI) och IFPI Sverige till utländska rättighetsinnehavare, särskilt amerikanska som dominerar musikbranschen globalt och där det i dagsläget inte finns en ömsesidighet i frågan, att öka avsevärt framöver. Detta får direkt negativa konsekvenser i form av minskade ersättningar till svenska producenter och utövande konstnärer.

För att mildra de negativa effekterna för producenter och utövande konstnärer kommer avtalen med de svenska företag (radio, TV, butiker, restauranger med mera) som framför ljudupptagningar offentligt idag behöva omförhandlas. Detta riskerar i sin tur leda till en lägre betalningsvilja från dessa aktörer att använda och ersätta upphovsrättsskyddad musik för offentligt framförande. Friköpt musik utan löpande anspråk på upphovsrättsersättning, som troligtvis i en snar framtid också kommer att vara alltmer AI-genererad, kan också framöver utgöra en större andel av de ljudupptagningar som framförs offentligt. En annan risk är minskad användning av ljudupptagningar generellt om tarifferna höjs.

Sammanfattningsvis kommer förändringen sannolikt leda till minskade intäkter för svenska rättighetshavare (producenter och utövande konstnärer) och ökade kostnader för musikanvändare i Sverige. Det ska också betonas att det är små oberoende svenska företag med liten katalog som kommer att drabbas mest, då förändringen inte får samma negativa konsekvenser för internationella företag som också kan sitta på stora kataloger med äldre musik.

2.3. Kulturpolitiska konsekvenser

Ur ett kulturpolitiskt perspektiv är det ofta just de små oberoende aktörerna som har störst relevans och därmed är särskilt viktigt att värna. De står ofta för konstnärlig spets och förnyelse, och bidrar till en ökad musikalisk mångfald i utbudet nationellt. Dock kan dessa ofta ha svårt att klara sig på marknadens villkor. Om upphovsrättsskyddet urholkas genom denna ändring kan därmed behovet av annat offentligt stöd till dessa aktörer öka.

Föreslagen ändring ska också ställas i relation till andra försvårande omständigheter för mindre och oberoende producenter och utövande konstnärer idag, som exempelvis det faktum att intäkter från streaming för flertalet genererar mycket blygsamma intäkter, att frilansande musiker ofta har svag tillgång till trygghetssystem såsom a-kassa och sjuk- och föräldrapenning, att det saknas kollektivavtal kring ersättningar till musiker inom det fria musiklivet, samt en post pandemisk situation med förändringar i till exempel publikbeteende och pågående lågkonjunktur med inflation och ökade kostnader i alla led.

2.4. Kulturrådets bedömningar och förslag

Kulturrådet bedömer sammantaget att förslaget kommer att göra det svårare för myndigheten att kunna verka för de nationella kulturpolitiska målen. En väl fungerande upphovsrätt internationellt är även en viktig fråga för kulturella och kreativa branscher i stort, inte minst vad gäller svensk musikexport. Till exempel har Export music Sweden ett uttalat fokus på de länder där det finns ett fungerande upphovsrättsskydd även för svensk musik.

Kulturrådet inser dock att svensk lag behöver anpassas till RAAP-domen och att Sverige och svenska företag riskerar böter från EU respektive stämningar från utländska (amerikanska) företag om så inte sker.

Kulturrådet anser att Sverige bör prioritera att fortsatt verka för en ny harmoniserad EU-lagstiftning som antingen ställer krav på ömsesidighet för upphovsrättsersättning mellan länder, alternativt som tillåter nationella undantag där krav på ömsesidighet kan vara ett sådant. Ett harmoniserat EU-system stärker EU:s förhandlingsposition internationellt, inte minst gentemot USA, och minskar de negativa konsekvenserna för enskilda medlemsländer.

Enligt promemorian är rättsläget för närvarande oklart i flera avseenden och ett nytt sådant lagförslag på EU-nivå bedöms inte vara nära förestående. Kulturrådet

förordar därför att regeringen genomför en konsekvensanalys avseende ändringens långsiktiga påverkan för producenter och utövande konstnärer inom musikområdet, i synnerhet små och oberoende företag då dessa kan drabbas hårdare än större internationella aktörer med en internationellt diversifierad repertoar. Regeringen bör också följa utvecklingen i Nederländerna och Danmark, där man nyligen frångått tidigare krav på ömsesidighet för att istället implementera RAAP-domen.

Kulturrådet föreslår därutöver att regeringen omgående överväger direkta åtgärder som kan mildra de negativa konsekvenserna för små och oberoende aktörer inom musikområdet. Kulturrådet skulle ställa sig positiva till att delta i en dialog kring sådana eventuella åtgärder och dess kulturpolitiska träffsäkerhet.

Slutligen ser Kulturrådet att det finns en risk med en alltför snäv tidsram för när lagen ska träda i kraft, 1 mars 2025, utifrån de svenska företagens behov av tid för att ställa om verksamheter och omförhandla avtal utifrån nya förutsättningar.

3. Beslut

Statens kulturråd (Kulturrådet) är en central förvaltningsmyndighet inom kulturområdet. Myndighetens arbete tar sin utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen och verkar för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag samt andra främjande åtgärder. Grunden för vårt uppdrag är att alla ska kunna ta del av konst och kultur av hög kvalitet.

Beslut i ärendet har fattats av ställföreträdande generaldirektör Veronica Lamppa Lönnbro efter föredragning av handläggare Jakob Eknor. I den slutliga handläggningen av ärendet har även enhetschef Ingrid Skare, processledare Luciana Marques, stabschef Klara Tomson samt GD-koordinator Ömer Bulduk medverkat.

I beredningen av ärendet har även chefsjurist Greta von Rosen och handläggarna Barbara Matamoros Bengtsson och Isabel Thomson deltagit.

Veronica Lamppa Lönnbro

Ställföreträdande generaldirektör

Jakob Eknor

Föredragande